

RAKVERE PÕHIKOOI ÕPPEKAVA AINEKAVA

ÜHISKONNAÕPETUS

9.KLASS

Õpitulemused.

Põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ning kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust ja väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahet, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autorikaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
- 10) teab, mis on üleilmastumine, ja toob näiteid üleilmastumise mõjude kohta majandusele, kultuurile, keskkonnale jne.

I teema. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted (22 tundi)

1. Meedia ja teave (7 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada;
- 2) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *avalik arvamus*, *avalik elu*, *eraelu*, *ajakirjandusvabadus*, *ajakirjanduseetika*, *autoriõigus*, *autorivastutus*, *reklaam* ja *plagiaat*;
- 3) mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid probleemide kirjeldamiseks;
- 4) tunneb ja austab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt.

Õppesisu

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne

Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur

Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahekord, tulud ja kulud meedias)

Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine

Teabe tõlgendamine ning kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
1.1. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine	2	Kommunikatsiooni-vabaduse piiramine (ajakirjandus ja võrgukeskkonnad, legaalsed ja tehnoloogilised piirangud). Avaliku elu tegelased. Kuidas meedia loob staare?	Oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee jne), „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), tuntumad otsingumootorid (nt Google, Neti jne), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike http://www.miksike.ee/ , Koolielu www.koolielu.ee jne), Interneti-põhised teatmeteosed (nt Wikipedia), noorteportaalid (nt http://www.kuut.ee/), suhtluskeskkonnad (nt Rate, Twitter jne); e-raamatukogud (nt ESTER), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik arvamus</i> , <i>ajakirjandusvabadus</i> . 2. Analüüsib ühe teema meediakäsitlust ning kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid. 3. Orienteerub Eesti meediasüsteemis, suudab informatsiooni kriitiliselt hinnata ja kasutada. 4. Arutleb meedia rolli üle ühiskonnas eakohaseid näiteid kasutades.	1. Eesti keel: meediatekstide kommenteerimine 2. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam, kirjandus 3. Läbiv teema: „Teabekeskond“

1.2. Kommunikatsiooni-eetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur	2	Avaliku ja eraelu piirid, poolavalik sfäär	Oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee jne), autoriõiguse seadus, „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike http://www.miksike.ee/ , Koolielu www.koolielu.ee jne), noorteportaalid (nt http://www.kuut.ee/), suhtluskeskkonnad (nt Rate jne); ajakirjaniku eetikakoodeks (http://www.eal.ee), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik elu, eraelu, kommunikatsioonieetika</i> . 2. Tunneb autori (ka enda kui autori) õigusi ja vastutust erinevates suhtluskogukondades.	1. Eesti keel: suuline ja kirjalik suhtlus 2. Inimeseõpetus: inimestevahelised suhtled 3. Muusikaõpetus: muusikavahetus-programmid internetis, autoriõigused 4. Kunstiõpetus: autoriõigused, sümbolid
1.3. Turundus-kommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Meediamajanduse põhitõed (sisu ja reklaami vahetuskord, tulud ja kulud meedias)	1	Turundus-kommunikatsiooni reguleerimine (reklaamiseadus, ringhäälinguseadus jne). Kaubamärgid, patendid	Oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee), autorikaitse seadus, „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), noorteportaalid (nt http://www.kuut.ee/), suhtluskeskkonnad (nt Rate jne); ajakirjaniku eetikakoodeks (http://www.eal.ee), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>reklaam, valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam, tootepaigutus</i> . 2. Eristab infovoost reklaami erinevaid liike ja mõistab nende suhtluseesmärki.	1. Eesti keel: reklaamtekstid 2. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all erinevad meedia vahendid ja reklaam 3. Matemaatika: tulude ja kulude arvutamine, andmete teisendamine

1.4. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, allalaadimine. Plagieerimine	2	Autoriõigused: teke ja kuuluvus. Põhiõigused ja kaasnevad õigused. Kaubamärgid, patendid, nende kaitsmise vajadus. Õpilase autoriõigus	Oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee), autorikaitse seadus, „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike http://www.miksike.ee/ , Koolielu www.koolielu.ee jne), Interneti-põhised teatmeteosed (nt Wikipedia), noorteportaalid (nt http://www.kuut.ee/), suhtluskeskkonnad (nt Rate jne), ajakirjaniku eetikakoodeks (http://www.eal.ee); e-raamatukogud (nt ESTER), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube jne); intellektuaalomandi kohta käiv info (nt http://www.autor.ee/est jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>plagiaat</i> . 2. Kasutab töid vormistades nõuetekohast viitamist ja tsiteerimist.	1. Eesti keel: viitamisreeglid 2. Kirjandus: autorsus 3. Kunstiõpetus: autoriõigused 4. Muusikaõpetus: autoriõigused
---	---	--	--	---	---

2. Ühiskonna sotsiaalne struktuur (6 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid *sotsiaalsed erinevused*, *sotsiaalne kihistumine*, *sotsiaalne sidusus*, *sotsiaalne tõrjutus*, *identiteet*, *mitmekultuurilisus*;
- 2) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;
- 3) väärtustab sotsiaalset õiglust ja sidusust;
- 4) väärtustab soolist võrdõiguslikkust;
- 5) mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.

Õppesisu

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm

Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalse sidusus. Sotsiaalne tõrjutus

Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus

Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
2.1. Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm	2	Omistatud ja omandatud staatus	Rahvusseltside ja usuühenduste koduleheküljed (nt Eestimaa Rahvuste Ühenduse infolehed http://www.nationalities.ee/ , Eesti Kirikute Nõukogu http://www.ekn.ee jne), raamatusari „Rahvused Eestis”, tõsielufilmid sarjast „Etnomosaiik”, sidususega tegelevad organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti koostöö Kogu http://www.kogu.ee jne), Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel http://www.sm.ee/index.php?id=98 jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülj http://www.stat.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>sotsiaalsed erinevused, identiteet</i> . 2. Märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi. 3. Väärtustab soolist võrdõiguslikkust.	1. Inimeseõpetus: erinevad sotsiaalsed rühmad 2. Geograafia: teema „Pinnamood“ all inimeste elu ja majandustegevus erineva pinnamoega aladel 3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 5. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all kultuuriline mitmekesisus

2.2. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus	1	Sotsiaalne mobiilsus. Staatus. Erinevuste olemus ja põhjused	Sidususega tegelevate organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti Koostöö Kogu http://www.kogu.ee jne), Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel http://www.sm.ee/index.php?id=98 jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti koduleheküljel http://www.stat.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>sotsiaalne kihistumine</i> , <i>sotsiaalne sidusus</i> , <i>sotsiaalne tõrjutus</i> . 2. Väärtustab sotsiaalset sidusust.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine. 2. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all rahvastiku sooline ja vanuseline koosseis ning rahvastiku vananemine; teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all linnastumisega seotud probleemid 3. Matemaatika: statistika kasutamine 4. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.3. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus	1	Erivajadustega inimesed. Sallivus. Sallivuse piirid. Nulltolerants. Stereotüübid	Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel http://www.sm.ee/index.php?id=98 jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti koduleheküljel http://www.stat.ee/ jne); sidususega tegelevate organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti Koostöö Kogu http://www.kogu.ee jne)	Väärtustab sotsiaalset õiglust.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: võitlus võrdõiguslikkuse eest 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

2.4. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid	2	Üleilmastumise roll mitmekultuurilisuse kujunemisel. Vastastikune sõltuvus ja koosmõju ühiskonnas	Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel http://www.sm.ee/index.php?id=98 jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg http://www.stat.ee/ jne), sidususega tegelevate organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti Koostöö Kogu http://www.kogu.ee jne), integratsiooniga tegelevad asutused (nt Integratsiooni Sihtasutus http://www.meis.ee/ jne), maailmahariduse portaal http://www.maaailmakool.ee	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>mitmekultuurilisus</i> . 2. Mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindajatega.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Geograafia: teema „Rahvastik“ all erinevad rassid ja rahvad 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 4. Võõrkeeled: teema „Vaba aeg“ all kultuuriline mitmekesisus 5. Ajalugu: äärmuslikud liikumised, seisuslik ühiskond, kolonialism 6. Kunst: teema avamine omaloomingus 7. Muusika: mitmekultuurilisus 8. Läbiv teema: „Väärtused ja kõlblus“
---	---	--	--	--	---

3. Ühiskonna institutsiooniline struktuur – avalik sektor, erasektor, kolmas sektor (3 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *avalik sektor, riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, erasektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus*;
- 2) selgitab sektorite spetsiifikat ja rolli ühiskonnas;
- 3) teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi.

Õppesisu

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused)

Erasektor kui kasumile suunatud sektor

Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
3.1. Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused)	1	Sektorite vastastikune seotus ja partnerlus. Poliitika ja avaliku halduse mõisted	Riigiasutuste kodulehed (nt Haridus- ja Teadusministeerium http://www.hm.ee/ , Riigikogu http://www.riigikogu.ee/ , Vabariigi President http://www.president.ee/et/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>avalik sektor, avalik-õiguslik asutus, riigiasutus</i> . 2. Selgitab avaliku sektori spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.	1. Ajalugu: riikluse kujunemine ja areng 2. Matemaatika: statistiliste andmete kasutamine
3.2. Erasektor kui kasumile suunatud sektor	1	Ettevõtlus avalikus ja erasektoris	Eestis asuvate ettevõtete kodulehed (nt Kalev http://www.kalev.eu/ jne), Eesti Tööandjate Keskliit http://www.tooandjad.ee/	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>erasektor, eraettevõtte</i> . 2. Selgitab erasektori spetsiifikat ja rolli ühiskonnas.	Geograafia: rahvusvaheline ja Eesti majandus
3.3. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused	1	Majandustegevus kolmandas sektoris kui vahend eesmärkide saavutamiseks	Mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit http://www.ngo.ee/ jne), vabatahtlike tööd tutvustavad materjalid (nt http://www.vabatahtlikud.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>mittetulundussektor, sihtasutus</i> . 2. Teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi ning oskab neid kasutada.	1. Ajalugu: rahvuslik ärkamisaeg 2. Geograafia: rahvastik 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 4. Inimeseõpetus: altruism

4. Ühiskonnaliikmete õigused (6 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *inimõigused*, *põhiõigused*, *sotsiaal-majanduslikud õigused*, *poliitilised õigused*, *kultuurilised õigused*;
- 2) tunneb inimõigusi ja lastekaitse põhimõtteid, märkab nende rikkumist (sh vägivald, kuritarvitamine, inimkaubandus jm); tunneb õiguste ja kohustuste ning vabaduse ja vastutuse seost;
- 3) tunneb riske, oskab vältida ohte ja teab, kust otsida abi.

Õppesisu

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel

Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused

Lapse õigused, kohustused ja vastutus

Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine jm UNICEFi tegevus

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
4.1. Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel	2	Inimõiguste kujunemise ajaloost	Tähtsamad inimõigustealased dokumendid (nt ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, Euroopa Nõukogu inimõiguste konventsioon jne); Eesti Vabariigi põhiseadus; lapse õiguste konventsioon	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>inimõigused</i> . 2. Selgitab inimõiguste olemust. 3. Oskab nimetada tähtsamaid inimõigusi. 4. Märkab inimõiguste rikkumist ning astub samme, et edendada inimõiguste järgimist.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

4.2. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused	2	Rahvusvaheliste organisatsioonide roll inimeste põhiõiguste tagamisel. Inimõiguste ja humanitaarõiguse seos	Tähtsamad inimõigustealased dokumendid (nt ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, Euroopa Nõukogu inimõiguste konventsioon jne); Eesti Vabariigi põhiseadus; ICRC rahvusvaheline humanitaarõigus; vastused teie küsimustele; Eesti Punane Rist, http://www.icrc.org/eng/war/index.jsp	Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiõigused, sotsiaal-majanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused.</i>	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Ajalugu: põhiseaduslikud tekstid, rahvusvaheliste organisatsioonide tegevus 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
4.3. Lapse õigused, kohustused ja vastutus	1		Lapse õiguste konventsioon, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon; noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111 jne)	1. Tunneb lapse õigusi ja lastekaitse põhimõtteid. 2. Tunneb õiguste ja kohustuste ning vabaduse ja vastutuse seost.	1. Inimeseõpetus: inimene ja sotsiaalne käitumine 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
4.4. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine, elundikaubandus jm. UNISEFi tegevus	1	Inimkaubanduse tagajärjed ühiskonnale (traumad, haigused jm). Ohvriabi	Lapse õiguste konventsioon, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, „Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega” (2005); noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111 jne)	1. Tunneb riske ja oskab vältida ohte. 2. Teab, kust otsida abi.	1. Inimeseõpetus: turvalisus ja riskikäitumine 2. Ajalugu: orjakaubandus 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

II teema. Riik ja valitsemine (16 tundi)

1. Demokraatia (3 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *demokraatia*, *autokraatia*, *totalitarism*; *võimude lahusus ja tasakaal*, *õigusriik*, *kodanikuõigused*, *kodanikuvabadused*, *kodanikuühiskond*, *kodanikualgatus*;
- 2) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;
- 3) väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi;
- 4) oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu;
- 5) selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.

Õppesisu

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused

Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal

Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
1.1. Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused	1	Ohud demokraatiale	Õpetaja käsiraamatud (nt „Inimene ja ühiskond“), kaart, kontuurkaart, ajakirjanduses ilmunud teemakohased artiklid, teemakohased filmid jm	1. Eristab demokraatiat ja autokraatiat, tunneb ning selgitab demokraatliku, autoritaarse ja totalitaarse ühiskonna põhijooni ning annab neile hinnangu. 2. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatia</i> , <i>autokraatia</i> , <i>totalitarism</i> , <i>võimude lahusus ja tasakaal</i> .	1. Ajalugu: demokraatia ja diktatuuri võrdlus 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

1.2. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus ning võimude lahusus ja tasakaal	1	Monarhia ja vabariik. Presidentaalne ja parlamentaarne demokraatia	E-riik (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee jne); Eesti Vabariigi põhiseadus	<p>1. Selgitab demokraatia põhimõtteid ja nende rakendamist riigivalitsemises.</p> <p>2. Iseloomustab ja väärtustab demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt kaasamine, enamuse ja vähemuse arvestamine, igauhe võrdsus seaduse ees, seisukohtade mitmekesisus).</p> <p>3. Käitub demokraatia põhimõtete järgi.</p>	<p>1. Ajalugu: ühiskonnateooriate areng ja rakendumine</p> <p>2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p> <p>3. Matemaatika: statistiliste materjalide kasutamine</p>
1.3. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused	1	Kodanikuvabaduste seaduslik piiramine	E-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee jne); Eesti Vabariigi põhiseadus, elektrooniline Riigi Teataja	<p>1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>õigusriik</i>, <i>kodanikuõigused</i>, <i>kodanikuvabadused</i>.</p> <p>2. Selgitab õigusriigi toimimise põhimõtteid.</p> <p>3. Väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igauhe võrdsust seaduse ees); käitub demokraatia põhimõtete järgi.</p>	<p>1. Inimeseõpetus: turvalisus</p> <p>2. Ajalugu: õigusriigi kujunemine</p> <p>3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses</p>

2. Eesti valitsemiskord (13 tundi)

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohus, õigusakt; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik*;
- 2) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart);
- 3) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti, kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);
- 4) suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades;
- 5) tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust;
- 6) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana ning nimetab Eesti parlamendierakondi;
- 7) teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

Õppesisu

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus

Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus

Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis

Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad

Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
2.1. Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus (KOV)	4	Riigikogu struktuur (juhatus, komisjonid, fraktsioonid). Riigikogu ja valitsuse töö põhimõtted. Valitsuse koosseis. Eesti riigikaitse institutsioonid	E-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee , http://www.ria.ee/xtet-tutvustus/), Eesti Vabariigi põhiseadus, institutsioonide ja õigusorganite koduleheküljed (nt Riigikogu http://www.riigikogu.ee/ , president http://www.president.ee/et/ , valitsus http://www.valitsus.ee/ , õiguskantsler http://www.oiguskantsler.ee/ jne), kohalike omavalitsuste ja maavalitsuste koduleheküljed; Eesti kohtusüsteemi tutvustavad materjalid (nt http://www.kohus.ee/ jne); riigikaitsega seotud materjalid (nt Eesti Kaitsevägi http://www.mil.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus</i> . 2. Tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust. 3. Iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust (kaart). 4. Suhtleb riigi- ja omavalitsusasutustega, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaale kasutades.	1. Ajalugu: võimuinstitutsioonide kujunemine 2. Matemaatika: statistiline analüüs 3. Geograafia: teema „Kaardiõpetus“ all trüki- ja arvutikaardid

2.2. Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus	2	Õigusaktide hierarhia. Karistusseadustik (alaealiste õiguslik vastutus). Rahvusvahelised kohtud. Apelleerimise kord ja võimalused. Liiklusseadus	E-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee), Eesti Vabariigi põhiseadus, elektrooniline Riigi Teataja, õigusorganite koduleheküljed (nt kohtud http://www.kohus.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kohus</i> , <i>kolmeastmeline kohtusüsteem</i> , <i>õigusakt</i> . 2. Mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda. 3. Oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT).	1. Inimeseõpetus: riskikäitumine 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.3. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis	2	Euroopa Liidu kodanikud. Eesti kodaniku õigused ja kohustused Euroopa Liidus. Eesti Vabariigi kodakondsuse seadus	Kodaniku käsiraamatud http://www.meis.ee/est/raamatukogu/?ID=109&view=view , „Inimene ja ühiskond. Ühiskonnaõpetuse õppematerjal” (2006); suvekooli materjalid: Ühiskonnaõpetuse õpetajate suvekool, Narva-Jõesuu, 26.–29. juuni 2007; e-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee jne), Eesti Vabariigi põhiseadus, kodakondsusseadus, tõsielufilm „Kodanik – riigi alus” (2000); Integratsiooni Sihtasutuse kodulehekülg http://www.meis.ee/	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodakondsus</i> , <i>kodanikuõigused</i> , <i>kodanikukohustused</i> , <i>kodakondsuseta isik</i> . 2. Tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi; väärtustab Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsust.	Ajalugu: kodaniku mõiste ajaloo kaudu
2.4. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad	2	Erakondade maailmavaade ja tegevusprogrammid	E-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee jne), Eesti Vabariigi põhiseadus, institutsioonide koduleheküljed (nt Riigikogu http://www.riigikogu.ee/ jne), erakondade koduleheküljed (nt Eesti erakondade ajalugu http://erakonnad.instituut.ee/), valimistega seotud materjalid (nt http://www.vvk.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>erakond</i> . 2. Nimetab Eesti parlamendi erakondi.	Ajalugu: erakondade kujunemine ja roll

2.5. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine	2	Eesti valimissüsteem. Demokraatlike valimiste põhimõtted. Erinevused Riigikogu ja kohalike volikogude valimistel	E-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal http://www.eesti.ee jne, Eesti Vabariigi põhiseadus, institutsioonide koduleheküljed (nt Riigikogu http://www.riigikogu.ee/ jne), erakondade koduleheküljed (nt Eesti erakondade ajalugu http://erakonnad.instituut.ee/), valimistega seotud materjalid (nt http://www.vvk.ee jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>demokraatlikud valimised, valimisõigus, hääleõigus</i> . 2. Selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid ning kujundab oma poliitilisi eelistusi.	1. Ajalugu: valimisõiguse laienemine 2. Matemaatika: statistiline analüüs 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
2.6. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides	1	Euroopa Nõukogu – inimõiguste, kultuuri, hariduse jne koostöö edendaja Euroopas. Eesti NATO liikmena	Ajakiri Eurokratt, tõsielufilm „Euroopa Liit“, Euroopa Liidu infoportaal http://europa.eu/index_et.htm , elektroonilised väljaanded ELi kohta (nt „Peamised faktid ja arvandmed Euroopa ja eurooplaste kohta” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/index_et.htm , „12 lugu Euroopa Liidust” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/index_et.htm , „Ülevaade Euroopa Liidust” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/69/index_et.htm , „Kuidas Euroopa Liit toimib” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/68/index_et.htm jne), DVD „Euroopa Liit selgeks” (2008); Euroopa Nõukogu tutvustavad materjalid (nt http://www.coe.ee/ jne), NATO materjalid (nt http://www.vm.ee/nato/ jne), ÜRO info (nt http://www.un.org/en/ jne)	1. Oskab nimetada olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on. 2. Teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.	1. Ajalugu: rahvusvaheliste organisatsioonide teke 2. Geograafia: teema „Kaardiõpetus“ all trüki- ja arvutikaardid

III teema. Kodanikuühiskond (15 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus*;
- 2) mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi; iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;
- 3) oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas; analüüsib probleeme ning pakub lahendusi;
- 4) algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ning elluviimisel.

Õppesisu

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused

Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused.

Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid

Käitumine kriisioludes

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemus	Lõiming
1.1. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused	6	Kodanikuühiskonna asend ühiskonna struktuuris	Mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit http://www.ngo.ee/ , Noorteportaal NIP http://www.nip.ee/ jne), noorteorganisatsioonid (nt kodutütred http://www.kodutytar.ee , skaudid http://www.skaut.ee/ , ELO http://www.elo.ee/ jne), „Osale. Ütle, kui mõtled” (2008); usuühenduste kodulehed (nt Eesti Kirikute Nõukogu http://www.ekn.ee jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuühiskond, vabaühendus, mittetulundusühing</i> . 2. Mõistab kodanikuühiskonna ning vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi. 3. Iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel.	1. Inimeseõpetus: grupikuuluvus 2. Ajalugu: nt fosforiidikampaania 3. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses

1.2. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasmavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid	6	Vabaühenduste koostöö ning partnerlus omavalituste ja riigiasutustega. Kaasav otsustamine. Klassi või rühma ühise blogi pidamine	Mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit http://www.ngo.ee/ , Noorteportaal NIP http://www.nip.ee/ jne), noorteorganisatsioonid (nt kodutütred http://www.kodutytar.ee , skaudid http://www.skaut.ee/ , ELO http://www.elo.ee/ jne), „Osale. Ütle, kui mõtled” (2008); vabatahtlike tööd tutvustavad materjalid (nt http://www.vabatahtlikud.ee/ jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>kodanikuosalus</i> , <i>kodanikualgatus</i> . 2. Oskab kasutada tegutsemisvõimalusi kodanikuühiskonnas. 3. Analüüsib probleeme ja pakub lahendusi. 4. Algatab ning toetab koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel.	1. Ajalugu: kodanikuühiskonna areng 2. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses
1.3. Käitumine kriisioludes	3	Juhtumid: raske haigus, lähedase surm, kuriteoohvriks sattumine, õnnetusjuhtumite tagajärjed, katkenud suhted lähedaste inimestega, perevägivald jne	Noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111 jne)	Märkab abivajajat ja abistab võimaluse korral.	Inimeseõpetus: turvalisus ja riskikäitumine

IV teema. Majandus (17 tundi)

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid *turumajandus*, *turg* ja *urusuhted*, *nõudmine*, *pakkumine*, *konkurents*, *tootlikkus*, *kasum*, *riigieelarve*, *riiklikud ja kohalikud maksud*, *ühishüve*, *sotsiaalne turvalisus*, *vaesus*, *sotsiaalkindlustus*, *sotsiaaltoetus*, *tööturg*, *bruto- ja netopalk*, *laen*, *investeering*, *tarbijakaitse*;
- 2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu;
- 3) analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel;
- 4) tunneb eelarve koostamise põhimõtteid; oskab arvutada netopalka;
- 5) tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult;

6) iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ning kohustusi seoses maksudega.

Õppesisu

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas

Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus

Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja töötajatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul

Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus

Kohustuslik	Maht	Süvendav ja laiendav	Õpikeskkond	Õpitulemused	Lõiming
1.1. Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas	4	Ettevõtluse vormid. Kodumaakonna ettevõtlus. Ettevõtlikkus ja majandusotsustused (nt õpilasfirma)	Statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg http://www.stat.ee/ jne); mõne ettevõtte kodulehed (nt Kalev www.kalev.eu jne)	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum</i> . 2. Iseloomustab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid.	1. Ajalugu: endiste sotsialismimaade üleminek turumajandusele 2. Matemaatika: statistika kasutamine

1.2. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus	5	Keskpank ja kommertspangad. Maksualased kuritarvitamised (korruptsioon, varimajandus, ümbrikupalk, salakaubandus jne). Euro	Statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg http://www.stat.ee/ jne), Maksu- ja Tolliameti kodulehekülg http://www.emta.ee/ , Rahandusministeeriumi kodulehekülg http://www.fin.ee/ , Sotsiaalministeeriumi kodulehekülg http://www.sm.ee/ , Eesti Panga kodulehekülg http://www.eestipank.info/frontpage/et/	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>riigieelarve, maksud, tulude ümberjagamine, ühishüve, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus</i> . 2. Iseloomustab ettevõtluse ja riigi rolli majanduses. 3. Tunneb eelarve koostamise põhimõtteid. 4. Selgitab maksustamise eesmärgi ja põhimõtteid. 5. Teab Eestis kehtivaid makse ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega.	1. Ajalugu: majanduse areng 20. sajandil 2. Matemaatika: statistilise materjali kasutamine
--	---	---	---	--	---

1.3. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul	3	Töötukassa. Tööjõu ränne, selle põhjused, töörandega kaasnevad võimalused ja ohud. Tööleminek Euroopa Liitu	Elukutsevalikut hõlbustavad lehed (nt Rajaleidja http://www.rajaleidja.ee/ jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg http://www.stat.ee/ jne); Töötukassa kodulehekülg http://www.tootukassa.ee/ ; Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse kodulehekülg http://www.eas.ee/	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõistet <i>tööturg</i> . 2. Tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul. 3. Teab, mida tähendab olla omanik, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu. 4. Analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ning võimalusi edasiõppimise ja karjääri planeerimisel.	1. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all ränne ja selle põhjused, teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all rahvastiku paiknemine 2. Ajalugu: rahvusvahelise tööjaotuse kujunemine, majanduskriisid 3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs 4. Tööõpetus: ametid 5. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 6. Võõrkeeled: teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all edasiõppimine ja kutsevalik ning töökohad
--	---	---	---	---	---

1.4. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide seadmine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus	5	Tarbijale suunatud reklaam ja reklaami teadlik kasutamine. Petuskeemide näiteid	Tarbimisega seotud kodulehed (nt Eesti Tarbijakaitse Liit http://www.tarbijakaitse.ee/ jne), raha planeerimine (nt tarbijaveeb http://www.minuraha.ee jne), elektrooniline tarbija- ja pakendiinfo (nt http://www.tarbijakaitse.ee/ , http://www.envir.ee/999 jne); elukutsevalikut hõlbustavad lehed (nt Rajaleidja http://www.rajaleidja.ee/ jne), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg http://www.stat.ee/ jne), http://www.fin.ee/euro ; Euro kasutusele võtmise seadus. RT I 2010, 22, 108	1. Teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid <i>brutopalk</i> , <i>netopalk</i> , <i>laen</i> , <i>investeering</i> , <i>tarbijakaitse</i> . 2. On orienteeritud enesearendamisele ning iseseisvale toimetulekule ühiskonnas. 3. Hindab ressursside piisavust ning enda oskusi ja võimeid tegutseda. 4. Oskab koostada isiklikku eelarvet. 5. Oskab arvutada netopalka. 6. Tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana. 7. Tarbib säästlikult.	1. Geograafia: teema „Euroopa ja Eesti rahvastik“ all ränne ja selle põhjused, teema „Euroopa ja Eesti asustus“ all rahvastiku paiknemine 2. Ajalugu: rahvusvahelise tööjaotuse kujunemine, majanduskriisid 3. Matemaatika: statistilise materjali analüüs 4. Tööõpetus: ametid 5. Kirjandus: teema käsitlemine ilukirjanduses 6. Võõrkeeled: teema „Igapäevaelu, õppimine ja töö“ all edasiõppimine ja kutsevalik ning töökohad
---	---	---	---	--	---

Õppetegevus

Kasutatakse erinevaid õppemeetodeid, sh aktiivõpet: rollimäng, arutelu, diskussioon, väitlus, ajurünnak; ühistegevus ja vabatahtlik töö, projektõpe (nt heategevusprojektid; referaadi, uurimistöö, arvamustöö, õpimapi koostamine (viitamisreeglitega tutvumine, töö esitlemine); temaatilised mängud, nt tarbijakaitse; infootsing teabeallikatest ja andmete töötlemine ning esitamine IKT võimalusi kasutades; statistika, allikate, sh juriidiliste tekstide ja kaardi analüüs; töölehtede täitmine; reklaami, teemakohaste filmide jms kriitiline analüüs; juhtumianalüüs; dokumendiplankide täitmine jne; õppekäigud.

Füüsiline õpikeskkond

1. Kool korraldab valdava osa õpet klassis, kus saab rühmatöö tegemiseks mööblit ümber paigutada, on internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus. Õppe sidumiseks igapäevaeluga võimaldab kool õpet väljaspool klassi.
2. Kool võimaldab kasutada klassiruumis Eesti Vabariigi põhiseadust, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni ning ÜRO lapse õiguste konventsiooni.
3. Kool võimaldab ainekava eesmärgke toetavaid õppematerjale (kontuur- ja seinakaardid, auvised, erialased teatmeteosed, ajalehed ja ajakirjad ning statistilised ja metoodilised materjalid).

Ühiskonnaõpetuse tundides kasutatakse järgmisi allikaid:

- 1) õppekirjandus (õpik, töövihikud, õpetaja käsiraamatud jne), kaart, kontuurkaart, ajakirjanduses ilmunud teemakohased artiklid, teemakohased filmid;
- 2) kodaniku käsiraamatud (<http://www.meis.ee/est/raamatukogu/?ID=109&view=view>), „Inimene ja ühiskond. Ühiskonnaõpetuse õppematerjal” (2006); suvekooli materjalid „Ühiskonnaõpetuse õpetajate suvekool“, Narva-Jõesuu, 26.–29. juuni 2007;
- 3) oma kooli leht, kohalikud ja üleriigilised ajalehed, ajalehtede elektroonilised väljaanded (nt Postimees www.postimees.ee), autorikaitse seadus, „Meediaõpetus üldhariduskoolis. Õpetaja käsiraamat” (2004), tuntumad otsingumootorid (nt Google, Neti jne), kooliga seotud infoportaalid (nt Miksike <http://www.miksike.ee/>, Koolielu www.koolielu.ee jne), Interneti-põhised teatmeteosed (nt Wikipedia), noorteportaalid (nt <http://www.kuut.ee/>), suhtluskeskkonnad (nt Rate jne), ajakirjaniku eetikakoodeks (<http://www.eal.ee>), e-raamatukogud (nt ESTER), muusika ja video vahetuskeskkonnad (nt YouTube, napster, soulseek jne);
- 4) rahvusseltside ja usuühenduste koduleheküljed (nt Eestimaa Rahvuste Ühenduse infolehed <http://www.nationalities.ee/>, Eesti Kirikute Nõukogu <http://www.ekn.ee> jne), raamatusari „Rahvused Eestis”, tõsielufilmid sarjast „Etnomosaiik”, sidususega tegelevad organisatsioonide koduleheküljed (nt Eesti Koostöö Kogu <http://www.kogu.ee>), Eesti inimarengu aruanded, soolise võrdõiguslikkusega seotud elektroonilised materjalid (nt Sotsiaalministeeriumi kodulehel <http://www.sm.ee/index.php?id=98>), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg <http://www.stat.ee/>);
- 5) lapse õiguste konventsioon, ÜRO inimõiguste ülddeklaratsioon, „Inimkaubanduse ennetamine: metodoloogia tööks noortega” (2005), noorte abitelefoniid (nt Lasteabi telefon 116 111), tõsielufilm „Tegi pätti”;
- 6) e-demokraatia võimalused (nt Riigiportaal <http://www.eesti.ee>), Eesti Vabariigi põhiseadus, elektrooniline Riigi Teataja, institutsioonide ja õigusorganite koduleheküljed (nt Riigikogu <http://www.riigikogu.ee/>, kohtud <http://www.kohus.ee/> jne), erakondade koduleheküljed (nt Eesti erakondade ajalugu <http://erakonnad.instituut.ee/>), R. Toomla, „Eesti erakonnad” (1999), valimistega seotud materjalid (nt: <http://www.vvk.ee/>), kodakondsusseadus, tõsielufilm „Kodanik – riigi alus” (2000);
- 7) ajakiri Eurokratt, tõsielufilm „Euroopa Liit”, Euroopa Liidu infoportaal http://europa.eu/index_et.htm, „Peamised faktid ja arvandmed Euroopa ja eurooplaste kohta” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/index_et.htm, „12 lugu Euroopa Liidust” (2006) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/60/index_et.htm, „Ülevaade Euroopa Liidust” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/69/index_et.htm, „Kuidas Euroopa Liit toimib” (2007) http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/68/index_et.htm, DVD „Euroopa Liit selgeks” (2008);

8) mittetulundusühingute koduleheküljed (nt Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit <http://www.ngo.ee/>, Noorteportaal NIP <http://www.nip.ee/> jne), noorteorganisatsioonid (nt kodutütred <http://www.kodutytar.ee>, skaudid <http://www.skaut.ee/>, ELO <http://www.elo.ee/> jne), „Osale. Ütle, kui mõtled” (2008);

9) maailmahariduse portaal <http://www.maailmakool.ee>;

10) tarbimisega seotud kodulehed (nt Eesti Tarbijakaitse Liit <http://www.tarbijakaitse.ee/>), raha planeerimine (nt Tarbijaveeb <http://www.minuraha.ee>), elektrooniline tarbija- ja pakendiinfo (nt <http://www.tarbijakaitse.ee/>, <http://www.envir.ee/999> jne), elukutsevalikut hõlbustavad lehed (nt Rajaleidja <http://www.rajaleidja.ee/>), statistilised andmebaasid (nt Statistikaameti kodulehekülg <http://www.stat.ee/>).

Hindamine

Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad probleemküsimuse avamine, arvamislugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ning karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms), informatsiooni rühmitamine.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö planeerimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järelduste tegemise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Õppekava põhjal võib põhikoolis korraldada läbivatest teemadest lähtuva või õppeaineid integreeriva loovtöö. Ühiskonnaõpetuse spetsiifika eeldab ja võimaldab seda laadi tööd koostada.

Hindamismudelid lubavad luua konkreetseid hindamisvahendeid (vt <http://www.koolielu.edu.ee/hindamismudelid/>).